

15-16. YÜZYILLARDA SİVAS ŞEHİR HAYATI

Adnan GÜRBÜZ

Özet

Eski bir Selçuklu merkezi olarak tarih sahnesinde önemli fonksiyonlar ifa eden ancak Osmanlı döneminde bu özelliğinden yoksun bir şekilde karşımıza çıkan Sivas şehrinin, Osmanlı klasik dönemi olarak tanımlanabilecek 15-16. yüzyıllarda geçirdiği sosyal hayatına dair bazı tespitler yapılacaktır. Sivas şehrinin 15-16. yüzyıllarda sosyal yapısını yansıtan en önemli unsur olarak vakıf müessesesinin görülmesi ve bu müessesenin diğer bir önemli unsur olan mahalle ile ilişkisi şehrin sosyal hayatını ve tabiatıyla sosyal yapıyı belirlemektedir. Diğer yandan bu ilişki Sivas şehrinin fiziki mekânını da önemli ölçüde etkilemektedir.

Anahtar kelimeler: Sivas, tahrir defteri, vakfiye, 15-16. yüzyıl, şehir hayatı, sosyal yapı.

Sivas City Life in the 15th-16th Centuries

Abstract

In this study, Sivas -that was an important old center of Seljuk, but lost its attributes in the Ottoman Era- with its social life from the 15th century to the 16th century -that can be called as the Ottoman Classical Age-will be determined. From the point of the social structure, the most important elements of Sivas from the 15th to the 16th century were the trusts and these trusts' relation with the other most important element, that is the neighborhood, determines the social life of the city and, obviously, the social structure. Besides, this relationship, largely, effects the physical location of Sivas.

Key words: Sivas, Ottoman Registers (Tahrir Defterleri), trusts, 15th-16th centuries, city life, social structure.

Bu makalede, eski bir Selçuklu merkezi olarak tarih sahnesinde önemli fonksiyonlar ifa eden ancak Osmanlı döneminde bu özelliğinden yoksun bir şekilde karşımıza çıkan Sivas şehrinin, Osmanlı klasik dönemi olarak tanımlanabilecek 15-16. yüzyıllardaki sosyal hayatına dair bazı bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

Sivas şehrinin 15-16. yüzyıllar Osmanlı dönemi boyunca iskânı, İslamlaşması, imarı ve diğer benzeri konuları üzerinde yapılacak çalışmaları, bu şehrin sosyal hayatını daha yakından tanıma imkânını bize kazandıracaktır. Selçuklu dönemi için ekonomik ve sosyal bakımdan gözlenen büyük gelişme çizgisi Orta Çağlar boyunca olumlu yönde ilerleme gösterirken bu durum şehrin fiziki ve demografik bakımdan da gelişimini etkilemiştir. Bu gelişim çizgisinin Osmanlı hâkimiyeti ile birlikte süratle gerileme içerisine girdiği de gözlemlenmektedir (Gürbüz, 1996, ss. 24-29).

Antik dönemde kurulan ve Türk fethi öncesinde Bizans ileri askerî karargâhı olan Sivas şehrinin, Osmanlı dönemi şehir hayatı için kaynak olarak başta tapu tahrir defterleri olmak üzere çeşitli vakfiyeleri ve seyahatnameler incelenmek suretiyle tarihî süreç içerisinde bilhassa 15-16. yüzyıllardaki sosyal yapısı aydınlatılabilir. 15-16. yüzyıllar için Osmanlı Anadolu şehirlerinin ve özelde Sivas şehrinin sosyal yapısını ve tarihî süreçteki gelişimini tapu tahrir defterlerinden izlemek mümkündür. Bu çalışmaya kaynak oluşturan tahrir defterleri 1454 tarihinden başlayarak, 1520, 1530, 1554 ve 1574 tarihlerine ait olup yaklaşık yüz yirmi yıllık bir zaman dilimini ihtiva etmektedir¹. 1576 yılına ait Rûm Eyaleti Evkâf Tahrir Defteri'nde ise başta paşa sancağı Sivas olmak üzere Amasya ve Tokat sancaklarının vakıfları ve bu vakıfların gelirleri kayıtlıdır². Şehrin fiziki yapısını önemli ölçüde belirleyen cami, mescid, medrese, han, çeşme vs. gibi yapıların vakfiyeleri ile birlikte Evkaf Tahrir Defteri değerlendirildiğinde önemli bilgilere ulaşılabilmektedir³.

Sivas şehri, Selçuklu Dönemi Anadolu'sunda Selçukluların Yakınoğu coğrafyasına getirmiş oldukları istikrar ortamında ortaya çıkan ekonomik ve sosyal canlılıkla beraber birdenbire büyük bir gelişme süreci içerisine girdiği görülmekle birlikte, Selçuklu dönemi boyunca yaşadığı müreffeh hayatı,

¹ Bu defterlerin tarihleri, buldukları arşivleri ve nitelikleri şu şekildedir: 1454 tahriri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Mufassal Tahrir Defteri 2*; 1520 tahriri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Mufassal Tahrir Defteri 79*; 1530 tahriri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Muhasebe-İcmal Tahrir Defteri 387*; 1554 tahriri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İcmal Tahrir Defteri 287*; 1574 tahriri, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *Mufassal Tahrir Defteri 14*.

² Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *Rûm Eyaleti Evkâf Tahrir Defteri 583*.

³ Sivas şehrinin fiziki yapısının oluşumunda vakıfların ifa ettiği rol vakfiye kaynaklı olarak incelenmiştir, bk. Demirel, 2000.

Osmanlı döneminde bilhassa 1402 tarihinde uğradığı Timur istilasından sonra bir daha yakalayamayacak, ancak düştüğü bu durumdan yeni bir iskân ve İslamlaşma hamlesinin başladığı Eyalet-i Rûm'un *paşa sancağı* yani eyalet merkezi olduğu tarih itibarıyla kısmen kurtulabilecektir⁴. Sivas şehrinde bu yeni yapılanma sürecinde kurulan yeni vakıflar yoluyla mahallelerin oluşumu, sosyal hayatın en canlı olarak izlenebileceği mekânları olacaktır.

Selçuklu çizgisinde gelişen Osmanlı şehrinde mahallelerin oluşumunda vakıflar yoluyla kurulan câmi-mescid, zaviye ve medreselerin büyük rol oynadığı bilinmektedir. Timur istilasının savulup kısmen düze çıkıldığı 1420 tarihinden 1680 tarihine kadar şehirde yaklaşık olarak 60'ı aşkın câmi-mescid bulunduğu ve bunlardan 30'unun buldukları mahallelere isimlerini verdikleri anlaşılmaktadır (Demirel, 2000, ss. 18-27; Yalçın, 1993, ss. 74-87).

Osmanlı şehrinde tarihî süreçte sosyal hayatın izlenebildiği mahalle, sadece fiziki bir mekân olmaktan öte birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışından sorumlu, sosyo-kültürel, ekonomik, dinî ve hatta siyasi dayanışma içinde olabilen kişilerden oluşmuş, aynı mescidde ibadet eden cemaatin aileleriyle birlikte iskân oldukları bir şehir kesimi olarak tarif edilmektedir. (Ergenç, 1984, ss. 69-78). Bu anlamda 15-16. yüzyıl için arşiv kaynaklarından istifade ederek mahalle olgusunun tarihî sürecini ortaya koymak mümkünken, 14. yüzyıl ve Osmanlı öncesi döneme doğru gidildikçe veriler azaldığından dolayı Selçuklu mahallesinin niteliği hakkında sağlıklı değerlendirmeler yapmak zorlaşmaktadır⁵.

Böylesi niteliklere sahip bulunan mahallelerin oluşumunda bilhassa mescidlerin etkileri başlangıç itibarıyla en iyi şekilde Fatih devrine ait tahrir defterinden takip edilebilmektedir. Bu dönemde, Hoca Ulu Bey, Hoca İmam, Paşa Bey, Tokmak, Palaslu, Gök Medrese ve Şeyh Çoban mescidlerinin kurulmuş olması ve mahallelerin isimlerinin mescid olarak nitelendirilmesi bu tür dinî yapıların mahalle oluşumuna yaptığı katkıyı göstermesi açısından ilginçtir. Bu ilk mescidler ve etrafında oluşan mahallelerin, bugünkü Kayseri

⁴ Sivas şehrinin, Selçuklu dönemindeki ekonomik ve sosyal gelişim çizgisi ile ilgili geniş bilgi için bk. Turan, 1980. 1518 tarihinde Rûm Eyaleti'nin merkezi Amasya'dan Sivas'a nakledilerek Şadi Paşa Sivas beylerbeyi olmuştur, bk. Gökbilgin, 1965; Sivas şehrinin Osmanlı taşra teşkilatının Rûm Eyaleti içinde geçirmiş olduğu idari safhaları hakkında bk. Gürbüz, 1997.

⁵ Mahalle olgusundan başlayarak, meydan, saray, ulucami, cami, mescid ve kale gibi şehrin fiziki yapısını oluşturan mekânların tarihî süreçteki dönüşümü için bk. Tanyeli, 1987, 158-159. Uğur Tanyeli eserinde, Alaiye, Antalya, Kastamonu, Konya, Amasya, Erzurum, Afyonkarahisar, Kayseri, Kırşehir, Tokat, Ankara, Kütahya, Eskişehir, İzmir, Manisa, Tire, Bursa, Edirne, İznik şehirleriyle birlikte Sivas şehrinin de incelemekte olup bu şehirlerin fizikî mekânlarının tarihî süreçte geçirdikleri değişiklikleri ve farklılıkları, 11-15. yüzyıllar arası dönemde ortaya koymaktadır.

Kapısı, Meydan ve Mısmıl Irmak Köprüsü arasında yerleşmiş bir Sivas şehri oluşturdukları görülmektedir. Adı geçen 1454 yılı tahririnde Sivas şehrinde, toplam 16 mahallede 216'sı Müslüman ve 351'i gayrimüslim olmak üzere 567 hane nüfus yaşadığı anlaşılmaktadır (Tahrir Defteri, 2, ss. 466-479)⁶.

Yavuz Sultan Selim dönemi tutulan tahrir defteri de XVI. yüzyıl Sivas şehri mahalleleri hakkında bilgi vermektedir. Bu dönemde 14 Müslüman ve 6 gayrimüslim olmak üzere toplam 20 mahalleye ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Bu mahallelerin 6'sı ortadan kalkan iki mahallenin yerine kurulmuş olup, tespit edilen 6 gayrimüslim mahallesinden üçü daha sonra Türkçe ad alacaktır. 1520 tahririnde toplam 20 mahallede 333'ü Müslüman ve 994'ü gayrimüslim olmak üzere 1327 hane nüfusun yaşadığı görülmektedir (Tahrir Defteri, 79, ss. 507-520).

1530-1554 arası dönemi yansıtan tahrir defterlerine göre ise, Sivas şehri, 11 yeni mahallenin kurulmasıyla biraz daha genişlemiş olup bu dönem topoğrafik açıdan önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Abdülkerim Mescidi, Yahya Bey, Ali Üryan Bey ve Firdevs Bey gibi adlarla kurulmuş bulunan bu yeni mahalleler, daha çok Abdülvahab Gazi, Kale-i Atik ve Palas Kapısı arasındaki bölgede yoğunlaşarak Sivas şehrinin topoğrafik açıdan yeni bir şekle bürünmesine yol açmıştır. 1530 tahririnde toplam 20 mahallede 218 Müslüman ve 850 gayrimüslim olmak üzere 1068 hane nüfustan, 1554 tahririnde toplam 32 mahallede 1119 Müslüman ve 1230 gayrimüslim hane nüfusa artış olduğu anlaşılmaktadır (Tahrir Defteri, 387, ss. 239-240; Tahrir Defteri, 287, ss. 325-338).

15. yüzyıldan 16. yüzyılın ilk yarısına kadar tahrir defterlerinden izlenebilen dikkat çekici genel bir sonuç ise, hemen bütün Osmanlı şehirlerinde görüldüğü üzere Sivas şehri nüfusunun da artış kaydetmiş bulunduğu. (Faroqi, 1993, ss. 12-19; Behar, 1996, ss. 7-8). Bu dönemde Sivas şehrinde Müslüman mahallelerinin ve dolayısıyla Müslüman nüfusun Osmanlı geneline paralel olarak artış gösterdiği görülmektedir. Önceki tahrirlerde ayrı ayrı mahalleler başlığı altında yazılan Müslüman ve gayr-i Müslim nüfusun, 1574 tahririnden başlayarak karışık olarak kaydedilmesi şehirde uygulandığı tahmin edilen iskân ve İslamlaşmayı teşvik siyasetinin yeni bir safhasını göstermesi bakımından önem taşımaktadır. 1574 tahririnde Sivas şehrinde toplam 41 mahallede 1291'i Müslüman ve 2058'i gayrimüslim olmak üzere 3376 hane nüfus yaşadığı anlaşılmaktadır (Tahrir Defteri, 14, ss. 1a-20b).

16. yüzyıl sonu ile 17. yüzyılın başlarında, Osmanlı-Safevî mücadelesi ve *Celalî İsyanı* sırasında büyük oranlı Türkmen göçü ve *büyük kaçgun*'daki dalgalanmalara rağmen Sivas şehrinin herhâlde eyalet merkezi olması

⁶ Osmanlı toplumunda hane deyiminin ne ifade ettiği ve tahmini nüfusun nasıl elde edilebileceği ile ilgili tartışmalar için bk. Göyünç, 1979.

konumundan da kaynaklanan bir etkilenme ile mahalle sayısının ve nüfusunun aynı oranda seyrettiğine şahit oluyoruz. 17. yüzyılın ortalarına doğru Sivas şehrini ziyaret eden Evliya Çelebi, şehirde 40 kadar mahalle bulunduğunu, Hisar içerisinde 300, Toprak Kale’de 200 olmak üzere iç surlarla dış surlar arasında toplam 6060 hane olduğunu belirtmektedir ki, bu rakamlara ihtiyat payı bırakmak suretiyle yaklaşmak gerekmektedir (Çelebi, 1314, ss. 195-199).

16. yüzyılın sonlarına doğru bilhassa III. Murad döneminde Sivas şehrinde, imar faaliyetleri bakımından oldukça yüksek bir seviyenin yakalandığı görülmektedir. 16. yüzyıl içinde, Osmanlı-Safevî mücadelesinin yaşandığı en önemli merkezlerden biri de Sivas şehri olmuştur (Kütükoğlu, 1993, ss. 3-13, 42-74). Safevî Devleti’nin kıskırtması ve desteği sonucu güçlenmiş bulunan Türkmen boylarının da iştirak ettiği *büyük kaçgunluk* adı verilen *Celalî İsyanı*nın, Sivas şehrini de içine alan bölgede yoğunlaştığı görülmektedir⁷. Nur Ali Halife’nin başını çektiği ve Safevî Devleti ile yakın bağlantısı bulunan, doğrudan Şah İsmail’in yönlendirdiği bu isyan, 1512 tarihinde Sivas bölgesinde Koyulhisar’da başladı ve kısa sürede yayılarak Amasya, Tokat ve Erzincan bölgelerini etkisi altına aldı⁸. Üstelik bu bölgede, oldukça fazla gayrimüslim nüfusun meskûn bulunması, Osmanlı idarecilerini bu iki problemi halletmek için başta askerî müdahale olmak üzere bir dizi tedbir almaya yöneltmiştir ki, bu tedbirlerin kırılık alanlardan çok şehirlerde yoğunlaşmış olması şehir sosyal hayatını da olumsuz yönde etkilemiştir. Safevî ve Celalî olayları, bu dönemde Sivas şehrinin büyük bir iç göç yaşamasına sebep olmuş, bilhassa Celalî’lerin zorla para ve adam toplamalarından bıkan köylü ve kasabalıların, buldukları yerlerden kaçıp surlarla korunan Sivas şehrine sığınmalarına yol açmış, bu yeni durum ise şehir içinde yeni problemler ve sıkıntılar doğurmuştur⁹.

Bütün bunlara rağmen, cami-mescit, han, hamam, zaviye ve benzeri müesseselerin genellikle devlet idarecileri tarafından inşa ettirilmesi ve zengin vakıflarla desteklenmesi, bunların bir nevi devlet yatırımı olması dolayısıyla görülen etkiler bu yolla izale edilmeye çalışılmıştır. Yapılan bu faaliyetler Sivas şehrini, 16. yüzyıl sonlarında demografik, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi

⁷ Celalî isyanları aslında XVI. yüzyılın başlarında patlak vermişse de basiretsiz siyasetler sonucu önü alınmamış ve XVI. yüzyılın sonlarına doğru büyük bir ivme kazanarak bütün Anadolu’yu etkisi altına alıp kasıp kavurarak çeşitli problemlerin yaşanmasına yol açmış ve devlet otoritesinin ortadan kalkmasına dolayısıyla devletin yıpranmasına ve çöküşüne sebep oluşturmuştur. Bu konuda bk. Akdağ, 1975, s93-102; Barkey, 1999, s.110-157; Griswold, 2000 s,37-44.

⁸ Halife Nur Ali’nin Sivas, Tokat, Amasya ve Erzincan bölgesi Türkmen gruplarından birçoğunun İran’a göç etmesini sağladığı bilinmektedir, bk. Sümer, 1976, s38-40.

⁹ Başlıca bu problemlerin yer aldığı arşiv belgelerinden Mühimme Defterleri’ndeki bilgilerin değerlendirilmeleri ile ilgili M. Akdağ’ın (1975) eserinde geniş örnekler yer almaktadır.

merkez olması bakımından bölgenin en önemli yerleşim birimi durumuna yükseltmiş olup, bu durum şehrin sosyal hayatını yakından ilgilendirmektedir. Gerçekleştirilen bu faaliyetlerin çoğu sistematik şekilde inşa olunan cami ve mescitler vasıtasıyla olmuştur.

Yaklaşık yüz yirmi yıllık bu dönemdeki mescit, mahalle ve iskân ilişkisinin iki şekilde geliştiği görülmektedir. Bunlardan ilki, klasik dönemde olduğu gibi yeni bir mahallenin oluşumunda mescitlerin merkez rolü üstlenmesi, ikincisi ise, gayrimüslim mahallelerinin İslamlaşması ya da bu mahallelerin etrafına Müslüman reyanın iskânı ile nüfusun İslamlaşmasında mescitlerin önemli rol oynamasıdır. İkinci şıkkın geçerli olduğu mahallelerde genellikle birden fazla mescit inşa edilmesi de dikkat çekmektedir (Acun, 1988, ss. 183-221).

Zaviye mahalle ilişkisine bakıldığında, Sivas şehrinde 8 zaviyenin, buldukları mahallelere isimlerini verdiklerini ve diğer zaviyelerin ise, birinci derecede mahalle iskânında rol oynadıkları görülmektedir. Sivas şehrinde, Osmanlı öncesi 9 zaviyenin varlığı tespit edilmiştir. Bunlar, Abdolvahab Gazi, Hacı Abdurrahman, Darürraha, Hangâh-ı Tokmak, Şeyh Çoban, Ahi Emir Ahmed, Şeyh Erzurum, Yağbasan ve Şeyh Hasan zaviyeleridir. Osmanlı dönemi zaviyeleri ise, Hangâh-ı Ferideddin, Hangâh-ı Sultan, Seyfeddin Osman, Hangâh-ı Tokmak, Mahmud Çelebi, Ahî Mecdüddin, Hangâh-ı Haki, Ali Üryan ve Şeyh Adil zaviyeleridir (Denizli, 1998, ss. 47-63). Evliya Çelebi, dervişan tekkeğâhı adı altında 11 zaviyeden bahsederek bunlardan Arpacızâde Efendi, Şeyh Sivasî, Hallafî ve Abdolvahab Gazi tekkelerinin isimlerini zikretmektedir (Evliya Çelebi, 1314, s. 197).

Sivas şehrinin sosyal hayatını yansıtan unsurlardan bir başka grup ise eğitim ve öğretimin yapıldığı medrese, mektep ve muallimhâneler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sahip Ata Fahrüddin Ali'nin yaptırmış olduğu Sahibiye Medresesi, yani Gök Medrese, I. İzzeddin Keykâvus'un yaptırdığı Darüşşifa, Muzaffer Burûcerdi'nin yaptırdığı Burûciye ve Şemseddin Cüveyni'nin yaptırdığı Çifte Minareli Medrese, Sivas şehrinin Osmanlı öncesi medreseleridir (Yinanç, 1991, ss. 15-45). Osmanlı döneminde ise Himmet Ağa tarafından yaptırılan İhsaniye Medresesi bunlara ilave edilebilir.

Osmanlı şehirlerinde vakıf-şehir sosyal hayatı ilişkisinin en yoğun olarak görüldüğü diğer birimler; bedesten, çarşı han, hamam ve pazarların bulunduğu şehir kesimleridir. Sivas şehri mahallelerinin 12'si çarşı ve pazarlar çevresinde veya bunlara sınır durumundadırlar. Bunlardan Bazar, Baldır Bazarı, Hoca Arasta ve Demircilerardı mahalleleri, isimlerini buldukları mevkilerdeki çarşı ya da pazarlardan almıştır (Demirel, 2000, ss. 75-81). Evliya Çelebi, Sivas şehrinde bin adet dükkân bulunduğunu ve bedesteninin meşhur olduğunu, saraçhanesini Behram Ağa'nın bina ettirdiğini, debbağhane, haffafhane ve kuyumcular çarşısının önemli ticari potansiyel taşıdığını belirtmektedir (Evliya Çelebi, 1314, ss. 198).

Osmanlı toplumunda su getirmek veya çeşme yaptırmak, dinî bir kültürün pratiğe uygulanan yaygın bir yolu olmuştur. Bu yolla bina edilen eserlerin şehrin fiziki çehresinin oluşumuna önemli tesirde bulunduğu bilinmektedir. Sivas şehrinde toplumun su ihtiyacını karşılamak üzere çeşitli mahallelerde inşa edilen Gök Medrese, Şeyh Çoban, Bazar, Bayram Paşa, Hasan Paşa, Ali Paşa, Kepenek ve Çatal adlarını taşıyan çeşmelerin önemli çeşmeler arasında yer aldıkları görülmektedir (Demirel, 1992b, ss. 169-178; Üredi, 1994, ss. 86-92). Evliya Çelebi'de Sivas şehrinde 45 kadar çeşme bulunduğunu belirtir ve bunların en meşhurları olarak da Kale, Bedesten, Pazaryeri, Medrese ve Ulu Cami çeşmelerinden bahseder (Evliya Çelebi, 1314, ss. 198).

Sayı itibarıyla Osmanlı öncesi vakıfları az olmakla birlikte büyük ve daha zengin vakıflar olarak göze çarpmaktadır. Sivas şehri genelinde askerî kesimin tesis ettiği vakıflar çok olmakla birlikte, tarikat ehli, Müslüman ve gayrimüslimlerin de vâkıf oldukları görülmektedir (Yüksel, 1996, ss. 31-34; Yüksel, 1998, ss. 27-41). Bu dönemde askerî vakıfların dışında reayanın ve bilhassa kadınların tesis ettiği vakıfların önemli ölçüde artış göstermiş olduğu görülmektedir. Sivas şehri sosyal hayatının önemli unsurlarından biri olan vakıf görevlileri padişah beratıyla görevlendirildikleri için askerî zümre mensubu olup "ehl-i mürtezika" adıyla anılmakta ve icra ettikleri görevlere göre de mütevellî, nâzır, câbi, müderris, muallim-i sıbyan, şeyh, derviş, zaviyedâr gibi isimler taşımaktadırlar (Demirel, 1992a, ss. 19-26; Yüksel, 1998, ss. 27-41).

Sonuç olarak, Sivas şehrinin 15-16. yüzyıllarda sosyal yapısını yansıtan en önemli unsur olarak vakıf müessesesinin görülmesi ve bu müessesenin diğer bir önemli unsur olan mahalle ile ilişkisi şehrin sosyal hayatını ve tabiatıyla sosyal yapıyı belirlemektedir. Vakıf müessesesi-mahalle çerçevesinde izlenen bu ilişkiler yumağının içine sosyal yapının yukarıda sayılan diğer unsurları da dâhil olurken bu durum şehrin fiziki mekânını da yakından etkilemekte, fiziki mekân içinde yaşayan insanlar da sosyal yapının en önemli aktörleri durumuna gelmektedirler. Bunların toplum içerisinde üstlendikleri rolleri ile mütenasip bir statüye sahip olmaları ise sosyal yapıyı renklendirir mahiyette karşımıza çıkmaktadır.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Mufassal Tapu Tahrir Defteri 2*.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Muhasebe-İcmal Tapu Tahrir Defteri 387*.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İcmal Tapu Tahrir Defteri 287*.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Mufassal Tapu Tahrir Defteri 79*.

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *Mufassal Tapu Tahrir Defteri 14*.

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *Rûm Eyâleti Evkâf Tahrir Defteri 583*.

Kaynakça

- Acun, H. (1998). Sivas ve Çevresi Tarihî Eserleri. *Vakıflar Dergisi*, XX, 183-221.
- Akdağ, M. (1975). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyancıları*, Ankara.
- Barkey, K. (1999). *Eşkıyalar ve Devlet, Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi* (Z. Altuok, Çev.). İstanbul.
- Behar, C. (1996). *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu 1500-1927*, Ankara.
- Demirel, Ö. (1992a). Sivas Şehri Vakıf Kurucularına Dair. *Revak*, (3), 19-26.
- Demirel, Ö. (1992b). Sivas Çeşmeleri. *OTAM/Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (3), 169-178.
- Demirel, Ö. (2000). *Osmanlı Vakıf-Şehir İlişkisine Bir Örnek: Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü*, Ankara.
- Denizli, H. (1998). *Sivas Tarihi ve Anıtları*, Sivas.
- Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı Şehrindeki Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine. *Osmanlı Araştırmaları*, (IV), 69-78.
- Evliya Çelebi (1314). *Seyahatname, III*, İstanbul.
- Faroqhi, S. (1993). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler* (N. Kalaycıoğlu, Çev.). İstanbul.
- Gökbilgin, M. T. (1965). 15 ve 16. Asırlarda Eyalet-i Rûm. *Vakıflar Dergisi*, (VI), 51-61.
- Göyünç, N. (1979). Hane Deyimi Hakkında. *Tarih Dergisi*, (XXXII), 331-349.
- Griswold, W. J. (2000). *Anadolu'da Büyük İsyan 1591-1611* (Ü. Tansel, Çev.). İstanbul.
- Gürbüz, A. (1996). XVI. Yüzyılda Sivas Ekonomisi. *Tarih ve Medeniyet*, (23), 24-29.
- Gürbüz, A. (1997). XV-XVI. Yüzyıllarda Sivas Şehrinde İdari ve Ekonomik Yapı. *Vakıflar Dergisi*, (XXVI), 87-96.
- Kütükoğlu, B. (1993). *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri 1578-1612*, İstanbul.
- Sümer, F. (1976). *Safevî Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türkleri'nin Rolü*, Ankara.
- Tanyeli, U. (1987). *Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci 11-15.yy*, İstanbul.
- Turan, O. (1980). Selçuklular Zamanında Sivas Şehri. *Selçuklular ve İslamiyet*, İstanbul, 197-217.
- Üredi, K. (1994). Sivas'ta Çeşme Kültürü. *Revak*, (5), 86-92.
- Yalçın, S. (1993). Sivas'ta Yer Adları. *Revak*, (4), 4-87.
- Yinanç, R. (1991). Sivas Abideleri ve Vakıfları. *Vakıflar Dergisi*, (XXII), 15-45.
- Yüksel, H. (1996). Vakfiyelerin Işığında: Sivas Vakıflarının Eğitime Katkıları. *Tarih ve Medeniyet*, (23), 31-34.
- Yüksel, H. (1998). *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü Üzerine Bir Araştırma 1585-1683*, Sivas.